

RŪTA MARIJA VABALAITĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuva
Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

ANGELO DAUGIRDO GROŽIO IR MENO FILOSOFIJA

Anioł Dowgird's Philosophy of Beauty and Art

SUMMARY

The article analyzes aesthetics and philosophy of art of Anioł Dowgird (1776-1835). Dowgird was a professor of philosophy at Vilnius University at the beginning of 19th century. The main source for the article is the last chapter of Dowgird's book "A Treatise on the Natural Laws of Thought, or Theoretical and Practical Logic", written and published in Polish in 1828. The chapter was devoted to the problems of the role of imagination in human life. Here we find and examine the Dowgird's interpretations of the sources of artistic imagination, aesthetic taste, and changes in art, and the grouping and evaluation of various branches of art. Dowgird's explanation of expression in artwork and the non-mimetic principle of creation are looked into as well.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojamos Angelo Daugirdo (1776–1835), filosofijos profesoriaus, dėščiusio filosofiją Vilniaus universitete XIX a pradžioje, estetikos ir meno filosofijos idėjos. Pagrindinis tyrinėjimų šaltinis yra paskutinis Daugirdo traktato *Prigimtinių mąstymo taisyklių išdėstymas, arba teorinė ir praktinė logika*, parašyto ir 1828 m. publikuoto lenkų kalba, skirsnis. Skirsnis buvo skirtas vaizduotės vaidmens žmonių gyvenime problemoms, čia mes randame ir tyrinėjame meninės vaizduotės prigimties ir kilmės, estetinio skonio, meno kaitos interpretacijas, įvairių meno rūšių suskirstymą ir vertinimą. Taip pat daug dėmesio skiriama Daugirdo bandymo paaiškinti meno kūrinių ekspresyvumą ir nemimetinio meno kūrybos principo nagrinėjimui.

Lietuvos estetinės minties sklaida neseniai amžinybėn išėjusio mokslininko XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje Gyčio Vaitkūno monografijoje yra išanalizuota žymiausio jos žinovo, *estetikos istorija: Apšviotos epocha*. Šioje

RAKTAŽODŽIAI: vaizduotė, estetiškas skonis, menas, Apšvieta, romantizmas.

KEY WORDS: imagination, aesthetic taste, art, Enlightenment, Romanticism.

knygoje dėmesys buvo sutelktas į reprezentatyviausių Lietuvos klasicistinės, neklasicistinės ir preromantinės estetikos atstovų, daugiausia Vilniaus universiteto Literatūros ir laisvųjų menų fakulteto dėstytojų, idėjas tik vienu sakiniu paminint po 1803 m. filosofijos kursą skaičiusius profesorius ir tarp jų – Angelą Daugirdą (1776–1835)¹, kaip filosofą, kuris „laikėsi tipišku šviečiamųjų pozicijų, iš esmės pritardamas klasicizmo šalininkams“ (Vaitkūnas 2011: 148). Daugirdo estetinės idėjos dar nesulaukė ir kitų tyrinėtojų dėmesio, nors ir Lietuvoje, ir kaimyninėse šalyse jo filosofija yra nagrinėjama specialiai (Kaczmarek 1965; Дорошевич 1967) ir greta kitų to laikotarpio koncepcijų (Viliūnas 2014: 115–136)². Daugiausiai Daugirdas mąstė apie epistemologijos ir moralės filosofijos problematiką, bet ja neapsiribojo. Tai rodo išlikę dokumentai, iš kurių žinoma, kad nuo 1807 m. dvejus metus jis dėstė poetiką ir retoriką Liubešovo noviciate (Дорошевич 1967: 31), 1814–1816 m. – lenkų literatūrą Dubrovicų pijorų seminarijoje (Pleckaitis 2006: 8), tik, deja, šių paskaitų rankraščiai iki šiol nerasti arba net neišlikę. Tad Daugirdo mintis apie grožį ir meną galima analizuoti remiantis jo teiginiais, pateiktais keliuose filosofijai skirtuose darbuose. Šį straipsnį ir skirsime šiai analizei.

Gerai žinoma, kad Vakaruose estetika ypač sureikšmino romantizmo krypties filosofai, tačiau XIX a. pradžios Vilniaus universitete atsitiko kitaip. Konkursą į Teorinės ir praktinės filosofijos katedrą laimėjęs romantizmo šalininkas Juozapas Goluchovskis šiam konkursui pateiktame traktate (Goluchovskis 2008: 262–310)

apie skonio kritikos, estetikos arba meno filosofijos dėstymą net neužsiminė, o akivaizdžiai Apšvietos filosofiją plėtojęs Daugirdas savo Vilniaus universitetui pateiktuose pasiūlymuose „Teorinės ir praktinės filosofijos kursų projektai“ estetiką nurodė kaip būtiną teorinės filosofijos dalį (Daugirdas 2008: 335–337)². Atsižvelgiant į tai, kad pats estetikos kaip grožį ir meną nagrinėjančios disciplinos pavadinimas to laiko Europoje dar nebuvo įprastas, galima konstatuoti, jog autorius siekė į savo regiono diskursą įtraukti naują terminą. Tiesa, minėtuose projektuose „estetiką“ Daugirdas paaiškina labai paprastai, kaip „sprendimų apie grožį mokslą“ (Daugirdas 2008: 335). Vėlesniame veikale jis nurodo, kad ji yra mokslas apie skonį bei tai, „kas iš tiesų sudaro kiekvienos dalykų rūšies grožį“ (Daugirdas 1828: 399). Tokie apibūdinimai verčia manyti, jog filosofas kaip būtinus pripažįsta ir objektyvų, ir subjektyvų grožio aspektus ir nė vieno jų nelaiko svarbesniu už kitą.

Kaip ir kiti to laiko mąstytojai, Daugirdas vaizduotę ir skonį laiko pagrindiniais meno kūrybos principais. Šias kategorijas jis daugiausia nagrinėja mūsų jau cituotame paskutiniame savo epistemologinio veikalo *Prigimtinių mąstymo taisyklių išdėstymas, arba teorinė ir praktinė logika* pirmos dalies skirsnyje „Apie vaizduotės įtaką žmonių laimei ir nelaimingumui, taip pat apie būdus išvengti galimo ja piktnaudžiavimo“³.

Suprasti tai, kodėl šiame skirsnyje daug dėmesio skiriama meno filosofijos problemoms, padeda skambūs autoriaus teiginiai: „pirmasis vaisius, kurį vaizduotė suteikė žmonėms, yra dailiųjų kūrinių,

būtent poezijos, tapybos, skulptūros, muzikos ir t. t. išradimas“ (Dowgird 1828: 401); dailiuosiuose menuose „vaizduotė mums pasirodo kaip ponija, kuriai tar nauja kiti sugebėjimai“ (Dowgird 1828: 408). Žinoma, filosofas neapsiriboja metaforomis, kūrinyje *Traktatas apie logiką, metafiziką ir moralės filosofiją* jis pateikia ir vaizduotės bei meno apibrėžimą. Vaizduotę Daugirdas apibrėžia kaip vieną iš sudėtinių mąstančiosios sielos arba intelekto sugebėjimų „pasitelkus galimo esinio (*ens possibile*) sąvoką, išvaizduojamus jutimus jungti į vieną vaizdą tuo būdu, kuriuo nesijungia juos atitinkantys realūs jutimai“ (Daugirdas 2006: 101), o meno kūrinius jis laiko tokiu būdu išgalvotais esiniais. Atsiminus tai, kad daugeliu klausimų mūsų autorius polemizavo su Immanueliu Kantu, įdomus yra jo teiginys, išryškintis meninės vaizduotės ir pamišusio intelekto fantazijų skirtumą: „vaizduotės veikla turi vadovautis intelektu ir skoniu, nes kitaip šios galios kūriniai neatitiktų jokių taisyklių, atsirastų tik dėl aklo atsitiktinumo, niekam nebūtų reikalingi ir niekuo nesiskirtų nuo stulbinančių svajonių, kurias žmogus patiria sapne arba karštinės metu“ (Dowgird 1828: 398). Matome, jog ši Daugirdo nuostata yra gana artima kantiškajai, anot kurios, „visas vaizduotės turtingumas, kai jos laisvė negrindžiama dėsniais, nesukuria nieko, išskyrus beprasmybę; o sprendimo galia yra sugebėjimas vaizduotę priderinti prie intelekto“ (Kantas 1991: 175). Skonių mūsų filosofas paaiškina kaip „subtilių jausmą“, „gebėjimą justai tai, kas yra gražu arba malonu“ (Dowgird 1828: 399), tačiau neturėtume manyti, kad jis palaiko sensua-

listinę skonio sampratą, nes jo teorijoje tiesiog nedaroma skirtumo tarp pojūčių ir jausmų, ir tai, ką įprasta laikyti jausmais, vadinama „vidiniais pojūčiais“ (Daugirdas 2006: 49). Genialumo kategorijos mūsų autorius nesureikšmina ir tik kartą pamini genijų išvardydamas jį drauge su menininko „veikla ir darbu“ (Dowgird 1828: 401).

Analizuodamas veiksnius, kurie nulemia meninę vaizduotę ir sugebėjimą tinkamai spręsti tai, kas yra tikrasis grožis, autorius atkreipia dėmesį į tai, kad šie sugebėjimai tik iš dalies yra įgimti. Daugiausia jie priklauso nuo įgytos patirties ir nuo dėl palankiai susiklosčiusių aplinkybių susiformavusio intelekto polinkio atkreipti ir sutelkti dėmesį į tam tikras tikrovės plotmes. Galbūt pripažindamas istorinę grožio ir meno suvokimo kaitą filosofas pabrėžia, kad tuo pačiu metu gyvenančių žmonių vaizduotės skiriasi gausybe atspalvių bei įvairove ir tuo labiau skirtingi esą ankstesniais amžiais mums palikti menininkų vaizduotės paminklai. Ir poeto, ir dailininko skonis dažniausiai lavinasi įsižiūrint į meno kūrinius, kuriuos žmonės vertina dėl jų grožio, tad kūrėjas priklausęs nuo visuomenės, kurios narys yra ir jis pats, nuomonės apie grožį, įkūnytą mene. Taip pat ši nuomonė priklausanti ir „nuo amžiaus, kuriame gyvena menininkas, ir nuo visuotinio švietimo plėtros“ (Dowgird 1828: 400). Pažymėtina tai, kad šios Daugirdo mintys liudija jo nuostatos artumą Davido Hume'o – filosofo, pateikusio žymiausių tų laikų skonio teoriją, teiginiui, jog net ir geri skoniai skiriasi „dėl mūsų amžiaus ir šalies ypatingų papročų bei nuomonių“ (Hume 1757: 16).

Svarbu tai, kad filosofas neapsiriboja vien antikinių meno pavyzdžių pateikimu ir, lyg palaikydamas romantikus, aukštai įvertina Šiaurės Europos viduramžių giesmes. Pasak Daugirdo, senovės laikais keltų ir skandinavų tautos nepaprastai gerbė meninį pašaukimą turinčius tautiečius, todėl jos labiausiai išsiskyrė subtilumu visuose su meile susijusiuose dalykuose, taip pat žmonišku ir didžiadvasišku elgesiu su nugalėtais priešais. Pačioje bendruomeninio gyvenimo pradžioje paprastos bardų, trubadūrų ir menestrelių dainos paveikusias nuožmių karių intelektus, sušvelninusios papročius, žmonių širdims suteikusios draugiškumo dorybių. Tiems, kas stebisi, kaip tautos, kurių civilizacijos lygis buvo toks menkas, galėjo pakilti iki tokių kilnių jausmų, autorius paaiškina, jog „čia, žinoma, turime pripažinti tam tikros grupės žmonių, kurie, atsiskyrę nuo bendruomenės reikalų, ramiai atsiduodavo poezijos mokymuisi ir ugdė vaizduotės kūrybinę galią, poveikį“ (Dowgird 1828: 401). Senųjų dainių kūrybą Daugirdas apibūdina kaip virš dabarties laikų ribų išskylantį laimingos praeities ženklą.

Aptardamas ankstyvosios meno kūrybos reikšmę, filosofas aiškina, kad kol žmonių intelekto galimybės buvo menkos, meninės išraiškos priemonės sudarydavo sąlygas jas plėtoti. Pirmosios mokslų žinios būdavo pateikiamos eiliuota forma ir tai skatindavo daugiausiai kūną lavinančius žmones apšviesti ir savo protus. Be to, religijos pranašų kalbos, pateiktos dailia poetine forma, išreikštos vartojant vaizdingas paraboles ir alegorijas, lengviau pamokydavo žmones tikė-

jimo ir moralės tiesų. Priešingai, į savo laikų meno suvokimo motyvus autorius žvelgia skeptiškai, užsimena, kad dailieji menai galėtų teikti ne vien trumpalaikį malonumą ar būti tik „puošmenomis, kurios tapo apšviestojo amžiaus poreikiu“ (Dowgird 1828: 405). Daugirdas nurodo, kad dar vienas teigiamas dailiųjų menų poveikis gali būti žmonių charakterio ir dorybių ugdymas. Palyginti su kitais estetikos klausimais, šiai temai skiriama ypač daug dėmesio, ji nagrinėjama įvairiais aspektais pateikiant išvalgų apie tai, ką šiulaukiniais terminais vadintume meno suvokimo psichologija.

Aiškindamas realių ir įsivaizduojamų pojūčių skirtumą autorius teigia, kad tikrų dalykų pojūčiai būna ryškesni ir gyvesni negu įsivaizduotų, bet pastabose apie menininko veiklą jis nurodo ir kitokią situaciją. Čia Daugirdas primena, kad yra žmonių, kurie itin susijaudina dėl spektaklyje ar romane pavaizduotų išgalvotų nelaimių, nors tikrame gyvenime jautrumu nepasižymi. Kodėl ir kaip poetas gali sukurti sąlygas pajusti įsivaizduojamas nelaimes daug gyviau, negu realias? Filosofo nuomone, taip nutinka dėl to, kad realybėje galima pastebėti tik kai kurias tragiškas scenas, tik pavienius tragiškų dalykų elementus, o meno kūrinuose nelaimės vaizdai būna suintensyvinami, atskleidžiamos visos nelaimės aplinkybės, išryškinamas jų poveikis personažams ir detalizuojami kiekvieno iš jų patiriami išpūdžiai ir jausmai. Menininko pateikti vaizdai teikia ryškių išgyvenimų, o patiriančiojo vaizduotė juos dar papildoma nežinomais įvykiais.

Žinoma, kaip ir kiti Apšvietos mąstytojai, Daugirdas neskatina perdėto kū-

rinių ekspresyvumo, labiausiai jį domina meno auklėjamoji galia, o žmonių moralumui, jo nuomone, menas gali būti ne vien naudingas, bet ir kenksmingas. Filosofas įspėja tuos, kurie mėgsta net ir rimtus spektaklius bei romanus, kad „būtų klaidinga manyti, jog spektakliai ir romanai yra moralumo mokykla“ (Dowgird 1828: 413), ir aptaria išskylančias grėsmes. Žmogui, kuris įpranta mėgautis tokiais kūriniais, jie sukelia vis menkesnį įspūdį, nes dažnas išgalvotų nelaimių vaizdas nualina jautrumą, paskatina ieškoti sustiprintų nelaimių vaizdų. Tikros nelaimės pradeda atrodyti menkos, jas lyginant su menininkų išgalvotomis tragedijomis. Trokšdamas patikti, menininkas nuo savo kuriamų vaizdų stropiai nutolina visas aplinkybes, kurios galėtų kelti pasibjaurėjimą, ir stengiasi nelaimę pavaizduoti tokiu pavidalu, kuriame susimaišo elegancija ir kilnumas, tad išgalvotos istorijos didina pasibjaurėjimą visu tuo, kas susiję su vargais bei nelaimėmis, ir suformuoja dirbtinį rafinuotą skonį. Reakcija į išgalvotas nelaimes nereikalauja veiksmo, tad ir realiame gyvenime žmogus įpranta pakęsti nelaimes, kurias jis būtų pajėgus įveikti, be to, kartais delikatumas trukdo atlikti tai, ką skatina žmogiškas jautrumas. Filosofo nuomone, menas gali silpninti papročius, skatinti išlepimą, kenkti religingumui ir moralei, bet tokio neigiamo poveikio priežastis vis dėlto yra ne patys meno kūriniai, o tik netinkamas jų panaudojimas. Paties Daugirdo žodžiais, „gražių romanų skaitymas, arba pastatytų tragedijų reginiai, jei dera su darbščiu gyvenimu ir gerų darbų atlikimu, teikia ne vien priimtina pramoją,

bet ir gali lavinti mūsų skonį, suteikti mūsų mąstymui tikrą, kilnų, didingą pobūdį“ (Dowgird 1828: 416).

Išaukštindamas poeziją Daugirdas rašo:

grožybės, kurios patraukia akį, visa tai, kas žmogaus charakteryje yra miela, įdomu, didinga ir garbinga, kas paskatina geranoriškumą ir pažadina saldžius jausmus, aukščiausios tiesos, kurių pažinimas paveikia širdį ir kurių paskirtis yra paversti žmones geresniais, o tuo pačiu ir laimingesniais, yra medžiaga, kurią poetas pasitelkia kurdamas naują pasaulį ir apgyvendindamas jį būtybėmis, aukštesnėmis negu žmogiškumas. Čia jis mums leidžia pasimėgauti grynomis gėrybėmis, čia jis mums parodo linksmų vaizdų, kurių negadina nė vienas trūkumas. Ne be gailesčio paliekame tą stebuklingą pasaulį, kuriame egzistuoja dalykų, sukurtų iš nykstančių svajonių, fikcijos, kai mums reikia sugrįžti prie tikrovės vaizdų (Dowgird 1828: 404).

Tai, kad filosofas pripažįsta naujo idealaus pasaulio troškimą esant natūralų, liudija ir jo mintys apie išsikerojusią fantaziją:

per daug atsiduodami vaizduotės grožybės ir mintyse sau susikurdami idealų pasaulį, galime užsitraukti sau pasibjaurėjimą tikroju pasauliu, ir tai yra labai natūralus dalykas, nes pastarajame nematome grožio ir tobulumo tų vaizdų, kuriais mūsų vaizduotė užpildė pirmąjį pasaulį. <...> Jo taisyklės skiriasi nuo tų, pagal kurias gyvena kiti žmonės, jos nė kiek nepriklauso nuo pažinimo ir iš tiesų yra paremtos tiktai poetinėmis ir romantinėmis svajonėmis. Taigi gyvenimas tampa ne tik tikru romanu, bet ir užgimsta neprotingas troškimas, jei tai įmanoma, visą pasaulį pertvarkyti pagal savo idealą (Dowgird 1828: 416–417).

Šiose ilgose citatose išreikštos filosofo mintys mums yra svarbios dėl dviejų aspektų. Pirmiausia matome, jog autorius pripažįsta, kad menas nemėgdžioja tikrovės, o sukuria naujus pasaulius. Antra, šios mintys yra lyg numanomas dialogas su romantikais, bandymas iš anksto nesmerkti, o įsijausti į jų pasaulėjautą ir pasiūlyti kitokią poziciją.

Filosofas pateikia savotišką menų klasifikaciją, kurios principu laikytume skirtingų meno rūšių teikiamas galimybes atskleisti dvasinio lygmens dalykus (Daugirdo terminu, aukštesnės pakopos sąvokas). Jo nuomone, tapytojo ir skulptoriaus vaizduotei medžiagą teikianti dirva yra labai ribota, jie naudojami tik tuo, kas tiesiogiai regima, o iš visų su intelektu ir morale susijusių dalykų jie gali vaizduoti tik tokius, kurie atsiskleidžia per kūniškus pavidalus. Architektas ir parkų kūrėjas džiugina žiūrovo akį gražiomis arba didingomis formomis. Muzikas, jei jo kūrinys nesiremia poetiniu tekstu, turi tenkintis pačių garsų harmonija, arba jo menas bent jau gali sužadinti „jausmus ir mintis, kurie negali būti išreikšti“ (Dowgird 1828: 404). Aukščiausio Daugirdo įvertinimo susilaukia poezija, kaip meno rūšis, kuri ir randasi iš vaizduotės, ir egzistuoja tik joje. Pasak filosofo, ji teikia skaitytojui tiek pasitenkinimo, kiek pats skaitytojas sugeba savo mintyse atkurti tuos pačius ar bent panašius į tuos vaizdus, kurie kilo poeto vaizduotėje, skirtumas čia tik tas, kad poetas yra įsivaizduotų pojūčių junginių ir juos susiejančių intelektinių vaizdinių kūrėjas, o skaitytojas lyg nukopijuoja juos savo mintyse. Mūsų autorius pripažįsta, kad absoliučiai tobuli

ketinimai ir norai, moralumas ir laimingumas gali egzistuoti tik vaizduotėje, o ne tikrovėje, tad būtent poezija teikia tikrąją šiame žmogiškame gyvenime mums prieinamą palaimą.

Kita vertus, ir vizualiniai menai bei muzika greta realaus jausmo veikia vaizduotę. Daugirdo traktate *Žmogiškojo patyrimo tikroviškumas* pateikiame pavyzdyje dailininkas, „pasitelkęs plokščiam paviršiuje išskaidytų spalvų tam tikrą šešėliavimą, mūsų sieloje sukelia įvairių pavidalų įgaubtumų ir išgaubtumų, kurių tame paveiksle realiai negali būti, vaizdinį“ (Daugirdas 2006: 341). Pagal mūsų autoriaus pažinimo sampratą, jei tapyba ir muzika nežadintų žiūrovo vaizduotės, jų kūriniai net negalėtų būti suvokti kaip galimi, atskirai nuo mūsų intelekto egzistuojantys esiniai. Materialaus esinio vaizdas esą įgyjamas tada, kai realūs regėjimo jutimai žiūrovo intelektui sužadina įsivaizduojamų lytėjimo jutimų eiles, tuomet atsparumo vaizdinio pagrindu susiejami ir regėjimo, ir įsivaizduoto lytėjimo jutimai bei juos atitinkančios intelektinių vaizdinių arba sąvokų eilės. Akivaizdu, kad laikantis empiristinių nuostatų, sąlygiškai lengva paaiškinti, kaip menininkas vaizduotėje sukuria ir medžiagiškai išreiškia kūnišką pavidalą turinčius dalykus. Sunkesnė problema suprasti, koku būdu per kūniškus pavidalus kūrinys atsiskleidžia dvasinės plotmės reiškiniai. Šią, šiuolaikiniais terminais sakant, meno ekspresyvumo problemą mūsų filosofas formuluoja kaip klausimus: „kaip tapytojui arba net skulptoriui pavyksta savo kūriniams suteikti gyvybės? Kokia yra šių kerų paslaptis, kad asmenys, kuriuos

sukuria menininko teptukas arba kaltas, gali būti besiilsintys, jausti, mąstyti arba būti blaškomi aistrų?“ (Dowgird 1828: 402). Bandydamas paaiškinti meno ekspresyvumą, Daugirdas remiasi savo epistemologine nuostata, kad savo realius pojūčius mes esame įpratę laikyti susijusiais su išoriniais esiniais, kurie yra jų priežastis, o kai su tam tikrais realiais žmogaus kūno, veido išraiškos, judesių pojūčiais visada glaudžiai susijungia įsivaizduojami tam tikrų vidinių žmogaus dvasios būsenų vaizdiniai, mes ir juos susiejame su mūsų atžvilgiu išoriškais esiniais ir suvokiame egzistuojant kitas, kaip ir mes iš kūno ir dvasios sudarytas būtybes. Vaizduotė mums leidžianti ste-

bint gyvų asmenų bruožus primąstyti tai, kokios yra jų vidinės būsenos. Analogiškai Daugirdas siūlo suprasti ir vaizduojamojo meno kūrinio suvokimą. Jei menininkui pavyksta savo paveiksle arba skulptūroje atvaizduoti tam tikras kūno formas bei veido bruožus, kurie dažniausiai būna būdingi tam tikro jausmo, noro ar minties apimties žmogui, žiūrovams atrodo, kad jis įkūnyja ir tam tikras mąstančios sielos vidines būsenas, kurios tikrąja prasme nesileidžia būti nei nutapomos, nei iškalamos. Tad, filosofo nuomone, dėl vaizduotės „iš esmės negyvi daiktai kai kada mūsų akims atrodo taip, lyg turėtų sielą ir gyvenimą“ (Dowgird 1828: 403).

IŠVADOS

Daugirdo grožio ir meno filosofijos idėjos sudaro savitą Lietuvos estetiškos minties puslapį. Iš esmės sutikdami su nuomone, kad šis filosofas laikėsi klasicizmo šalininkų nuostatų, ją galime papildyti pastabomis, kad jo nuostatos romantizmo atžvilgiu buvo daug nuosaikesnės nei to meto Vilniaus universiteto rektorius Jano Sniadeckio pažiūros. Išlikę Daugirdo veikalai leidžia teigti, jog vaizduotės ir skonio kaip esminių meno kūrybos principų santykio ir jų įgimtumo ar įgytumo klausimais jis laikėsi kompromisinių nuostatų, pripažino istorinę grožio suvokimo ir meno

kaitą, aukštai vertino ir Šiaurės Europos poetinę kūrybą. Pažymėtini ir filosofo bandymai iškelti ir aptarti jo laikais pakankamai naują meno ekspresyvumo problematiką bei sudaryti savitą meno rūšių hierarchiją. Visiškai netikėtai Daugirdo aiškinime, kad menas nemėgdžioja tikrovės, o kuria savitą, nuskamba delioziškąjį primenantis teiginys, jog menininkas kuria naują tikrovę ir ją apgyvendina už amžininkus aukštesniais žmonėmis. Tad drįstame teigti, kad vertėtų ieškoti kol kas neatrastų filosofo rankraščių ir plėtoti jo estetiškos minties tyrinėjimus.

Literatūra

1. Dowgird Anioł. 1828. *Wykład przyrodzonych myślenia prawideł czyli logika teoretyczna i praktyczna*. Polock: Drukarnia Piarów.
2. Daugirdas Angelas. 2006. *Raštai: logika, pažinimo teorija, moralės filosofija*. Rinktinė. Iš lenkų k. vertė R. Plečkaitis. Vilnius: Margi raštai.

3. Daugirdas Angelas. 2008. Teorinės ir praktinės filosofijos kursų projektai. Iš lenkų k. vertė E. Vasilevskis. Viliūnas D. (sud.). *Apšvietos ir romantizmo kryžkelėse. Filosofijos kryptys ir kontroversijos Lietuvoje XVIII a. pabaigoje – pirmojoje XIX a. pusėje*: 335–337. Vilnius: KFMI.
4. Goluchovskis Juozapas Vaitiekus. 2008. Konkursinis traktatas. Iš lenkų k. vertė D. Viliūnas. Viliūnas D. (sud.). *Apšvietos ir romantizmo kryžkelėse. Filosofijos kryptys ir kontroversijos Lietuvoje XVIII a. pabaigoje – pirmojoje XIX a. pusėje*: 262–230. Vilnius: KFMI.
5. Grigonis Marius. 2014. Angelas Daugirdas ir Immanuelio Kanto filosofija, *Logos* 81: 20–30.
6. Hume David. 1757. *The Standard of Taste, Hume D. Four Essays. Tragedy, The Standard of Taste, Suicide, The Immortality of the Soul*: 7–19. <<http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/hume1757.pdf>> žiūrėta [2018 06 25]
7. Kaczmarek Stefan. 1965. *Aniol Dowgird, filozof nieznanu*. Warszawa: Książka i Wiedza.
8. Plečkaitis Romanas. 2006. Vilniaus epistemologinės mokyklos teoretikas. Daugirdas A. *Raštai: logika, pažinimo teorija, moralės filosofija. Rinktinė*: 5–25. Vilnius: Margi raštai.
9. Vaitkūnas Gytis. 2011. *Lietuvos estetikos istorija: Apšvietos epocha*. Vilnius: Versus aureus.
10. Viliūnas Dalius. 2014. *Filosofija Vilniuje XIX amžiaus pirmoje pusėje*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų instituto leidykla.
11. Дорошевич Энгельс. 1967. *Аниол Довгирд мыслитель эпохи Просвещения*. Минск: Наука и техника.

Nuorodos

- ¹ Žurnalo „Logos“ skaitytojams jis yra jau pažįstamas iš neseniai publikuoto Mariaus Grigonio straipsnio (Grigonis 2014: 20–30).
- ² Pažymėtinas šios monografijos skyrius „Realizmo pagrindų paieška ir gynimas“.
- ³ Antrajame projekte Daugirdas konstatuoja, kad universiteto dėstytojas Leonas „Borovskis, pradedamas lenkų literatūros kursą, dėsto estetiką siekdamas ją vėliau pritaikyti savo dalykui“ (Daugirdas 2008: 337).
- ⁴ Akademinės Daugirdo raštų rinktinės sudarytojas ir vertėjas Romanas Plečkaitis į šį leidinį įtraukė daug veikalų *Prigimtinių mąstymo taisyklių išdėstymas, arba teorinė ir praktinė logika fragmentų* (Daugirdas 2006: 153–323), bet paskutinis skirsnis, kuriame nagrinėjamos grožio problemos, į rinktinę nepateko.